

Observații pe marginea semiadverbelor din cadrul grupului verbal din limba română

Oana Magdalena CENAC

Prin acest demers ne propunem să demonstrăm că semiadverbele și negația din cadrul grupului verbal au un statut de afixe ale verbului. În lucrarea sa din 1985, G. Ciompec grupează adverbele de gradare și negația „*nu*” într-o subclasă a adverbelor împreună cu *abia*, *aproape*, *doar*, *chiar*, *încă*, *nici*, *numai* etc. pe care le numește *semiadverbe*. Circumscrierea lor clasei semiadverbelor poate fi realizată ținându-se seama de următoarele particularități pe care acestea le au:

- pot determina orice parte de vorbire autonomă și chiar propoziții;
- datorită specificului lor semantic, semiadverbele nu pot fi niciodată centri de sintagmă, având întotdeauna rolul de determinanți;
- conținutul lor semantic exprimă diferite nuanțe de gradare modală (aproximare, restricție, precizare, intensificare etc.) sau de gradare aspectuală (frecvență, repetare, continuitate etc.)
- întrucât nu sunt elemente de sine stătătoare, semiadverbele nu pot fi unități sintactice, altfel spus, nu au funcție sintactică în propoziție
- au o topică relativ fixă, aflându-se în imediata vecinătate a regentului.

Pentru a demonstra că semiadverbele determină atât părți de vorbire, cât și propoziții, trebuie să admitem, în primul rând, că ele determină grupuri nominale, verbale etc. și implicit propoziții. Dacă un semiadverb determină un substantiv, atunci el se află în afara tuturor determinanților aceluși substantiv, fiind plasat chiar la distanță de acesta:

Ex. *împrumută-mi măcar [o parte din bani]*

împrumută-mi [o parte din bani] măcar

Se observă așadar că semiadverbul se află fie înaintea grupului nominal, fie după acesta (dacă este posibil).

Totodată, gramatica tradițională nu face nici o referire la plasarea semiadverbelor pe lângă prepoziții.

Ex. *Își face piața numai de acolo.* vs. **Își face piața de numai acolo.*

Că aceste semiadverbe sunt modificatori de grup poate fi probat prin aceea că ele pot determina în același timp două sau mai multe grupuri coordonate.

Ex. *împrumută-mi doar [două caiete și un pix]*

dă-mi măcar [un sfat și ceva timp pentru a rezolva problema]

i-au fost alături doar [prietena din copilărie și părinții]

Un argument de natură semantică este acela care vizează modificarea modală pe care o aduce un semiadverb și care se referă la conținutul semantic al întregului grup și nu doar la cel al regentului. De exemplu, în propoziția „*să cumpărăm doar merele de acolo*”, nuanța de restricție se referă la *merele de acolo* și nu în general la *mere*.

Un alt aspect interesant vizează capacitatea unor semiadverbe de a fi profraze adică ele pot substitui în întregime un grup verbal sau o propoziție.

Ex. – *Ai terminat de învățat?*

– **Aproape.**

– *Îți place la școală?*

– **Nu prea.**

În cele ce urmează vom lua în discuție problema adverbilor de gradare (*cam, mai, prea, tot, și* etc.) care intră în structura formelor verbale compuse singure sau, uneori câte două: *textul nu l-a cam prea citit; ar mai fi stat; a cam greșit* etc.

Aceste elemente prezintă o serie de caracteristici care ne determină să le considerăm drept afixe. Astfel, spre deosebire de semiadverbe, adverbele de gradare selectează doar verbe la moduri personale precum și la infinitiv (ex. *a mai citi*). De regulă, topica este fixă, totdeauna preverbală, dar se manifestă tendința de admite și structuri în care adverbul are și alte poziții în cadrul grupului verbal, mai ales în limba vorbită: *nu prea l-am citit romanul*.

Statutul semiadverbilor face posibilă înlocuirea acestora cu un echivalent semantic în același context. Astfel, semiadverbul *tot* (= continuitatea) poate fi înlocuit cu *încă*; nu la fel stau lucrurile pentru adverbul *mai* care are aceeași valoare.

Negația *nu* din cadrul grupului verbal poate avea statut lexical sau afixal iar pentru a proba acest lucru vom lua în discuție comportarea negației în două situații: a) ca modificator de grup, trăsătură specifică semiadverbilor (situație în care vorbim de un „*nu* lexical”); b) ca element al grupului verbal (situație în care vorbim de un „*nu* afixal”).

a) „nu” ca element lexical: gramatica tradițională încadrează negația „*nu*” în seria semiadverbilor, alături de alte elemente negative precum *ba, deloc, nici, nicidecum, defel* etc. Semiadverbul *nu* cu statut lexical prezintă o serie de trăsături, între care amintim:

1. selectivitatea redusă și topica fixă: *nu* poate nega orice tip de grup, fiind plasat doar înaintea regentului: *nu el este vinovatul; aș vrea să citești cartea, nu să o răsfoiești*.

2. rol emfatic: întotdeauna antrenează relații de opoziție, exprimate sau nu, în propoziții în care predicatul are, în multe cazuri, formă afirmativă: *de obicei cumpăr nu romane de dragoste, ci romane polițiste; vei înțelege problema de matematică nu tocind rezolvarea, ci învățând logic*.

3. forma accentuată: datorită caracterului său accentuat, *nu* este mereu accentuat și nu admite forma neaccentuată (*n-*) sau afixul *ne* specific pentru gerunzii și participii: *n-ducând cartea la timp la bibliotecă, a primit amendă; neaducând cartea la timp la bibliotecă, a plătit amendă*.

4. valabilitate pentru coordonare: ca modificator de grup, *nu* modifică, printr-o singură ocurență, toate elementele coordonate: *cumpăr mereu nu [îmbrăcăminte multă și de proastă calitate], ci lucruri de calitate*.

5. admiterea unor substituenți lexicali: se referă la faptul că, în calitate de element lexical, *nu* poate fi înlocuit de alte semiadverbe negative cum ar fi: *în nici un caz, nicidecum* etc.: *cumpăr mereu nicidecum îmbrăcăminte multă și de proastă calitate, ci lucruri de calitate*.

6. capacitatea de a fi element profrază: semiadverbul nu poate să țină locul unor constituenți verbali sau unor propoziții la fel ca și *nicidecum*, *în nici un caz*, *ba*, *dimpotrivă* etc.:

Ex. – *I-ai spus ce notă a luat la examen?*

– *Nu / nicidecum / în nici un caz.*

Nu putem să trecem cu vederea o structură de genul:

Criticată sau nu, noua gramatică își păstrează valoarea.

în care *nu* substituie cuvântul *ne criticată*; acest fapt justifică natura afixală a lui *nu* și prin urmare trebuie să admitem că elementul de negație din grupul verbal este un afix mobil.

b) „nu” ca element „afixal” – situație în care *nu* prezintă o serie de trăsături caracteristice afixelor:

1. grad mare de selectivitate: acest element selectează numai verbe la moduri personale și verbe la infinitivul lung (marcat cu „a”). Nu selectează niciodată verbe la infinitivul scurt și nici la participiu, gerunziu sau supin pentru care există realizarea afixală *ne-*.

Ex. *El nu poate vorbi englezește.*

Problema a rămas nerezolvată.

Nefăcându-și tema, elevul a luat notă mică.

2. distribuție complementară cu un afix: în cadrul conjugării unui verb, *nu* intră în distribuție complementară cu morfemul gramatical de negare *ne-* specific pentru gerunziu, participiu și supin.

Ex. *a nu învăța / neînvățând / neînvățat*

3. imposibilitatea elidării verbului: *nu* nu poate apărea în absența verbului gazdă.

Ex. *Ea nu urmărește niciodată meciurile de fotbal iar el nu __ niciodată la filme de dragoste.*

4. repetarea negației pentru toate elementele implicate în coordonare: negația verbală trebuie repetată pentru fiecare verb implicat în coordonare, fapt care demonstrează legătura strânsă dintre verb și negație.

Ex. *Nu înveți și nu scrii nimic de mai bine de două săptămâni.*

5. topica fixă: negația are poziția preverbală, succedă elementele *a* sau *să* și precedă toate celelalte afixe (dacă e cazul).

Ex. *Azi nu am ore.*

E posibil să nu fi înțeles.

Cele prezentate de noi vin să susțină faptul că negația manifestă o oarecare sensibilitate în cadrul grupului verbal, că ea nu are statut autonom, ci depinde de celelalte elemente cu care alcătuiește un corp comun. Acestea ar fi argumentele pentru care putem considera că elementul *nu* este un morfem gramatical al verbului.

Bibliografie

- Ciompec, G., *Morfosintaxa adverbului românesc. Sincronie și diacronie*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1985.
- Coteanu, I., *Gramatica de bază a limbii române*, București, Editura Albatros, 1982.
- Irimia, D., *Gramatica limbii române*, București, Editura Polirom, 1997.
- *** *Gramatica limbii române*, București, Editura Academiei, 1963.
- *** *Gramatica limbii române*, vol. I-II, București, Editura Academiei, 2005.

On the Semiadverbs from the Romanian Verbal Group

*With this paper we shall try to argue for the affixal status of the adverbial elements *prea*, *mai*, *cam*, *și*, *tot* and the negation *nu* which occur with a verb so that they may express different modal aspects.*

*Universitatea „Dunărea de Jos”, Galați
România*